

Vzostup a pád patriotizmu v staroveku

Antonio Ureta

2. januára 2020 ✚ **Politika**

V dnešnej polarizovanej atmosfére sa od nás žiada, aby sme si vybrali „globalizmus alebo nacionalizmus“. Je to falošná dilema, pretože ani jedna z týchto možností nevystihuje vyvážený postoj autentického vlastenectva, ktoré sa prvýkrát objavilo v staroveku.

Avšak ani staroveké formy vlastenectva, hoci vo svojej podstate boli zdravé, nedokázali túto vyváženosť udržať. Podľahli nezdravým formám „nacionalizmu“ či „imperializmu“ svojej doby. Nemali v sebe silu kresťanského patriotizmu zalievaného krvou nášho Pána a Spasiteľa.

Hlbší pohľad na to, čo sa v starovekom vlastenectve pokazilo, by teda mohol pomôcť vyhnúť sa problémom pri dnešnom hľadaní autentických prejavov tejto veľmi potrebnej cnosti.

Silný zmysel Izraela pre patriotizmus

Prvým príkladom je Izrael. Biblia učí, že Boh povolal Abraháma a z jeho potomkov vytvoril vyvolený národ. Židia museli intenzívne bojovať, aby si zachovali svoju náboženskú identitu, pretože boli obklopení pohanskými národmi, ktoré sa klaňali falošným bohom.

Aby v tomto boji zostali verní Jahvem, mali vyvinutý silný zmysel pre vlastenectvo. Strasti spojené s pobytom v Egypte tieto pocity ešte prehĺbili. Tento patriotizmus sa ďalej posilnil, keď Samuel, posledný „sudca“ predchádzajúceho kmeňového systému, mal univerzálnu a absolútnu moc monarchu. Neskôr David predstavoval vrchol tohto vlasteneckého ideálu ako staviteľ Chrámu jediného pravého Boha v Jeruzaleme, v posvätnom meste, ktoré si vybral za svoje hlavné mesto.

Nevernosti, ktorých sa dopúšťal Šalamún však vyústili do vytvorenia samostatného kráľovstva Izraela na severe, zatiaľ čo judské kráľovstvo okupovalo územia južne okolo Jeruzalema. Pád Jeruzalema v roku 586 pred Kristom a babylonské zajatie boli smrteľnými údermi pre ľud Izraela.

Po päťdesiatich rokoch vyhnanstva sa Židia vrátili do Palestíny a znovu postavili chrám. Proroci Zachariáš a Malachiáš sa snažili zaistiť vernosť ľudu Božiemu zákonu zoči-voči novým hrozbám.

Pád Izraela do dvoch extrémov

Napriek snahám prorokov padli niektorí Židia do pasce vtedajšieho „globalizmu“ predstavovaného helenizmom, ktorého popularitu víťazné vojská Alexandra Veľkého šírili po celej jeho ríši. Židovskí veľkňazi, stúpenci saducejov, dokonca prijali grécke mená a v spoločnosti Svätého mesta zaviedli helénske praktiky. Na druhej strane stúpenci farizejov prijali to, čo by sa dalo nazvať šovinistickým „nacionalizmom“ vtedajšej doby. Títo priam fanaticky dúfali v príchod svetského Mesiáša, ktorý vydobyje nezávislosť Izraela a urobí z neho vládcu sveta.

Skutočnými patriotmi však bola kňazská rodina Makabejcov, ktorí nad všetko ostatné kládli Božiu slávu. Okolo roku 63 pred Kristom však do krajiny vtrhli Rimania a ukončili poslednú židovskú dynastiu, ktorá bola taktiež rozdelená medzi globalizujúcich saducejov a nacionalistických farizejov.

Prelom Grékov ... a ich obmedzenia

Ako prispel helénizmus k pádu Izraela? Dejiny zaznamenávajú, že v klasických dobách všetky kmene bránili a presadzovali svoje záujmy na základe „stádovitého“ impulzu pobádajúceho k spoločnému životu v komunite. Gréci mali veľkú výhodu, že sa vymanili z týchto malých nekultivovaných zoskupení. Zameriavali sa na veľké mestá ako Atény alebo Sparta. Takto podporovali vyššie dobro spočívajúce v presadzovaní civilizačných hodnôt ako je poriadok, dobrá vláda, sloboda jednotlivca, umenie a kultivovanie života.

Tieto veľké, vysoko civilizované mestá sa však stali obeťami úzkoprsého izolacionizmu vyplývajúceho z ich pohanského náboženstva. V rozpore so všeobecným názorom, že geografia bránila gréckym mestám spojiť sa do jedného štátu, historik Fustel de Coulange píše, že bolo to ich náboženstvo uctievania predkov, ktoré „po stáročia bránilo vytvoreniu inej než mestskej spoločenskej formy“. „Každé mesto muselo byť v súlade s požiadavkami svojho náboženstva absolútne nezávislé.“ Každé malo svoj zákon, svoje súdy, svoj kalendár, svoju menu, svoje váhy a miery. „Nikto neveril, že by dve mestá mohli mať niečo spoločné.“

Medzi dvoma susednými mestami preto „stálo niečo, čo bolo nepriechodnejšie ako hora: bol to rad posvätných prekážok, rozdiely v kultoch, bariéra, ktorú každé mesto postavilo medzi cudzincami a svojimi bohmi.“ Medzi dvoma mestami môže existovať spojenectvo, ale nikdy nie úplná únia, pretože „náboženstvo z každého mesta vytvára jednotku, ktorá je nekompatibilná s ostatnými. Zákonom mesta bola izolácia.“¹

Alexandrova vízia

Iba osobnosť, akou bol macedónsky vodca Alexander Veľký, dokázala vymyslieť a zrealizovať panhelénsky projekt obrovskej ríše siahajúcej od Jadranského mora po rieku Indus. Avšak aj toto impérium stratilo svoju dušu, keď sa usilovalo o univerzálnu nadvládu.

Kvôli rozsiahlosti impéria dávalo prednosť náboženskému synkretizmu (ako bol grécky budhizmus), ktorý predstavoval pokus o homogenizáciu obyvateľstva Ázie a Európy. Výsledná hybridná helénistická civilizácia „orientalizovala“ Alexandrove západné štáty.

Po jeho smrti si tri mocné dynastie rozdelili ríšu a prostredníctvom profesionálnych byrokratov vládli nad rozsiahlou kozmopolitnou obchodnou zónou. Tento bezduchý, dekadentný helénistický svet nakoniec postupne padol do rúk Rimanov. Poslednú ranu dostal, keď Oktavián v roku 31 pred Kristom porazil Marka Antónia, vládcu Egypta ptolemaiovskej dynastie. Oktavián dostal meno Augustus a stal sa prvým rímskym cisárom.

Rímsky patriotizmus a jeho impérium

Tento dobyvateľský Rím vytvoril slovo *patriot* ako odvodeninu zo slova *pater* otec, a *patria*, čo znamená otec a vlasť. Tento koncept vyjadroval to, čo Rimania nazývali *mos maiorum* (cesty otcov) a prispel k sláve mesta.

„Od svojich praotcov Rimania zdedili úctu k sile a disciplíne, lojalite, usilovnosti, skromnosti a húževnatosti. (...) Rím za svoju lojalitu vďačil bohom, štátu a rodine. Tam, kde si starí Gréci vážili svoju individualitu, Rimania vždycky svoju osobnosť podriaďovali tomu, čo bolo silnejšie,“ píše Moses Hadas.²

Táto podriadenosť napomáhala expanzii z malého mestského štátu Rím na rozsiahlu ríšu, pretože Rím „od začiatku túžil rozširovať svoju politickú kontrolu, najprv nad celým *Laziom*, potom nad Itáliou a nakoniec nad celým Stredozemím.“³

Prakticky založení Rimania nezaujímajúci sa o metafyzické úvahy, v ktorých sa Gréci tak vyžívali, „za svoju prijali imperiálnu ideu, ktorá bola v harmónii s ich túžbou po moci“.⁴ Túto ideu premenili na realitu vďaka sile rímskych légii, ktoré so sebou prinášali prosperitu a šťastie. Slávna *pax romana* priniesla so sebou aj rozkvet mestského života v starých štvrtiach, ale aj zlepšenie nových miest okolo táborov legionárov alebo v reakcii na potreby rozširujúceho sa obchodu.

Achillova päta Ríma

Tento expanzívny imperializmus mal však jednu slabinu: „Vzájomné spojenie... národnosti, jazyka a farby rozširujúce sa z jedného konca ríše na druhý. V službách Ríma sa Sýrčania a Španieli, Afričania a Briti zmiešavali bez problémov a bez akejkoľvek diskriminácie. Znakom doby bola široká a zhovievavá tolerancia. (...) Kvôli náboženstvu ako takému nebolo nijaké prenasledovanie, pretože rímsky Panteón bol otvorený pre každého boha.“⁵

V skutočnosti neustály prúd nových božstiev – niektorí bohovia sa rozplynuli, zatiaľ čo iní prišli – vyústil do skeptického postoja k náboženstvu, ktorý sa prejavoval stoickými a epikurejskými filozofmi. Neskôr masy priťahovali bakchanálne náboženstvá, ktoré priniesli veteráni z východných vojenských výprav.

„O konečný osud ríše ešte neboli nijaké obavy. Vládlo všeobecné a upokojujúce presvedčenie, že vláda Ríma vydrží naveky“, hovorí britský autor a poslanec parlamentu Herbert Fisher.

Touto istotou však otriasli iné trendy: Už v dobe cisára Augusta bolo cítiť vážne obavy ohľadom klesajúcej pôrodnosti v Itálii. Boli pokusy riešiť to legislatívou, ale zatiaľ čo pôrodnosť Židov, Egypťanov a Germánov neustále rástla, miera pôrodnosti v Itálii ustavične klesala. Plytvanie v dôsledku takmer nepretržitých vojenských konfliktov [väčšinou vyvolaných občianskymi vojnami], praktizovanie infanticídy, čoraz väčšia záľuba v prepychu a oddávanie sa pôžitkárstvu (...), boli jednou z príčin, ktoré prispeli k zdecimovaniu pracovnej sily v dvoch najväčších krajinách Stredozemia.

V čase Marka Aurélia zostalo len málo z mužskej populácie starovekého Grécka či z najkvalitnejšej časti populácie Ríma a Itálie. (...) Po prvýkrát začalo impérium viesť politiku priameho otvorenia sa kolonizácii. Zástupy barbarských bojovníkov boli pozývané, aby sa usadzovali na prázdnych priestoroch za rímskymi hranicami. A tento proces infiltrácie pokračoval.“⁶ Príbeh končí pádom Ríma.

Vďaka sile patriotizmu sa podarilo vybudovať veľkolepú ríšu. Tá sa však stala obeťou vlastného imperializmu, pretože bola vnútorne oslabovaná rímskym náboženským relativizmom a z neho vyplývajúcim skepticizmom vyjadreným v otázke Pontia Piláta, ktorú adresoval Ježišovi: *Quid est veritas?*

Ľudia v staroveku nemali jasno pokiaľ ide o dokonalú rovnováhu medzi láskou k Bohu a k vlasti. Neboli schopní dosiahnuť rovnováhu medzi legitímnou láskou k vlasti a láskou k celému ľudstvu. Táto rovnováha

dosiahla svoj historický vrchol v kresťanskom stredoveku ako plod katolíckej viery.

Poznámky pod čiarou

Numa Denis Fustel de Coulanges, *The Ancient City*, v Plinio Corrêa de Oliveira, *Nobility and Analogous Traditional Elites in the Allocutions of Pius XII*, s. 500-501.

Moses Hadas, *Imperial Rome* (Time-Life Books, 1965), s. 12.

Oscar Halecki, *The Millenium of Europe* (University of Notre Dame Press, 1963), s. 7. Tamtiež. 8.

Herbert A. L. Fisher, *A History of Europe*, (Cambridge: The Riverside Press, 1935), s. 91.

Tamtiež. 91-92.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/vzostup-a-pad-patriotizmu-v-staroveku/>